

**OŠ ŠENTJANŽ
ŠENTJANŽ 88
2373 ŠENTJANŽ**

PROJEKTNA NALOGA PRI SLOVENSKEM JEZIKU

RAZSVETLJENSTVO

OKTOBER, 2006

Razlaga pojma

Razsvetljenstvo je družbeno, kulturno, filozofsko gibanje, ob koncu 17. in v 18. stoletja. Za nekatere zgodovinarje se je obdobje začelo, ko je La Bruyere ob koncu 18. stoletja napisal *Les Caractères*. Obdobje poimenujejo tudi čas razuma. To je torej prvo izrazito meščansko duhovno in družbeno gibanje v Evropi. Gre torej za kulturnozgodovinsko oznako, ne pa za umetnostni slog. Novo meščanstvo, pravimo mu tudi buržoazija, se je ob novih industrijskih načinov proizvodnje dobrin, ki so omogočali vse večjo produktivnost, hitro razvijalo in krepilo. Nova miselnost, ki so jo sooblikovala ta dejanja, je vzdikala na Angleškem že v drugi polovici 17. stoletja, široko se je razrasla v Franciji 18. stoletja in potem hitro dosegla tudi drugam v Evropo.

Razsvetljevati pomeni preganjati temo, razsvetljenci pa so se bojevali zoper zaostalost, neukost, fanatizem, praznoverje, predsodke, nestrpnost, nasilje, skratka zoper teme, nazadnjaške pojave v tedanji družbi.

Razsvetljenci so spoznali:

- da je razum tisti, ki človeku omogoča vse
- da so na svetu vsi ljudje enaki
- da ima ljudstvo pravico zamenjati vladarja

Najpomembnejši projekt, ki so ga uresničili francoski filozofi je bila izdaja Enciklopedije.

Tuji predstavniki razsvetljenstva

ime	Letnice	Kratek življenjepis
Voltaire	1694-1778	Vodilni francoski razumnik razsvetljenstva, pisec Kandidada(1759)
Benjamin Franklin	1706-1790	Ameriški pisatelj, založnik, izumitelj, znanstvenik in diplomat; pomagal sestaviti razglas o neodvisnosti; navdihnil francoske revolucionarje
Jean-Jacques Rousseau	1712-1778	Francoski filozof in politični pisec, navdihnil voditelje revolucije
Katarina Velika	1729-1796	Ruska carica; približala Rusijo kulturnemu življenju zahodne Evrope
George Washington	1732-1799	Ameriški vrhovni poveljnik(1775-1783) in prvi predsednik ZDA(1789-1797)
Napoleon Bonaparte	1769-1821	Francoski general, poznejši cesar; v pravu in vladanju uveljavil načela revolucije ter jih širil z zavojevanji

Razsvetljenje na slovenskem

Prvi razsvetljenci pri nas so bili izobraženci tujega rodu, ki jih je pošiljala Avstrijska vlada, da bi pospešila gospodarski razvoj. To so bili zdravniki in naravoslovci, ki so proučevali našo deželo in pisali o njej; učitelji na ljubljanski Jezuitski gimnaziji in Liceju.

Kmečkega prebivalstva se je razsvetljenje dotaknilo ko ga je bilo treba seznaniti z vladnimi razglasi in so uvedli obvezno šolanje. Čeprav je hotela vlada v Avstriji uveljaviti nemščino, je bilo treba upoštevati tudi ljudski jezik.

Pri izobražencih slovenskega rodu prebudila misel, da naš jezik ni slabši od nemškega in ima vsak narod tudi pravico misliti, govoriti in ustvarjati v svojem jeziku.

Za to obdobje, ki ga pri nas imenujemo razsvetljenje, je se vedno značilno splošno družbeno, gospodarsko, politično in kulturno zamudništvo Slovencev, ki je bilo posledica dejstva, da smo Slovenci že stoletja živeli pod vladno drugojezičnega naroda in da pri nas zaradi tega tudi niso mogli nastajati višji sloji izobraženstva, ker je tako bila slovenščina izključno jezik kmečkih podložnikov in služabništva in si je do tega časa pridobila le malo pravic. V drugi polovici 18. stoletja pa se je začel pod vplivom evropskih gospodarskih in političnih pretresov spreminjati tudi družbeni sestav slovenskega naroda, s tem pa tudi vsebina naše literature, ki je do tega časa bila predvsem verska literatura.

Slovenski razsvetljenci

- Blaž Kumerdaj
- Jurij Japelj
- Ožbalt Gutsman
- Žiga Zois
- Anton Tomaž Linhart
- Valentin Vodnik

VALENTIN VODNIK

Valentin vodnik je bil rojen tretjega februarja 1758 v Zgornji Šiški pri Ljubljani. Po enoletnem pripravljanju v osnovni šoli je začel obiskovati latinsko gimnazijo. Ko jo je končal, je stopil med frančiškane. Študiral je bogoslovje in filozofijo ter leta 1779 objavil svojo prvo pesem v *Pisanicah*. Leta 1782 je bil posvečen za duhovnika na otoku Krku. Nato je bil najprej pomožni duhovnik v Sori pri kraju Medvode, za tem kaplan v Ribnici in leta 1793 duhovnik na Koprivniku nad Bohinjem. Kmalu je spoznal *Žigo Zoisa* ter njegove načrte, kako bi postal slovenski jezik omikan jezik. Vodnik je v svojem življenju veliko pomagal svojemu mentorju pri teh načrtih, zato mu je Zois pomagal do službe v Ljubljani, kjer je leta 1796 postal korepetitor. Vodnik se je ukvarjal tudi z pisanjem, od leta 1795 do 1798 je urejal *Veliko pratiko*, za tem do leta 1806 *Malo pratiko*. Istega leta je izdal tudi svojo pesniško zbirko *Pesmi za pokušino*. V tej zbirki so bile tudi njegove najbolj znane pesmi, kot so *Zadovoljni Kranjec*, *Dramilo* ter *Ilirija oživljena*. V pesmih je najraje uporabljal obliko alpske poskočnice. Ko so Francozi leta 1809 ustanovili Ilirske province, je bil Vodnik nad tem zelo navdušen-dosegel je celo, da so začeli poučevati slovenščino. Ko so štiri leta kasneje na oblast spet prišli Avstrijci, so Vodnika kaznovali z upokojitvijo. Osmega januarja 1819 je Valentin vodnik umrl. Med drugim so bili pomembni razsvetljenci na slovenskem tudi *Anton Tomaž Linhart*(1756-1795), ki je napisal znano komedijo *Županova Micka*, ter *Jernej Kopitar*.

Moj spomenik

Vodnikova pesem Moj spomenik je vsebinsko o Vodniku samem. Pesem je sestavljena iz sedem kitic, vsaka kitica pa ima štiri verze. Rima se izmenjuje(abab), zato jo imenujemo prestopna rima. Kitici, ki ima takšne značilnosti, imenujemo alpska poskočnica. V drugi kitici imamo primer: *živi se brez plenka o petju ko (p)tič*. V četrti kitici je posebitev, ki nam pove, kje se je pesnik rodil: *Rodila me Sava, Ljubljansko polje*. Na njegovem spomeniku na Vodnikovem trgu je napisana sedma kitica: *ne hčere ne sina po meni ne bo, dovolj je spomina me pesmi pojo*.

MOJ SPOMENIK

Kdo rojen prihodnjih
bo meni verjel,
da v letih nerodnih
okrogle sem pel?

Ne žvenka ne cvenka,
pa bati se nič,
živi se brez plenka
o petju ko tič.

Kar mat je učila,
me mika zapét,
kar starka zložila,
jo lično posnet.

Redila me Sava,
Ljubljansko polje,
navdale Trigláva
me snéžne kopé.

Vršáca Parnása

zgolj svojega znam,
inakega glása
iz gosli ne dam.

Latinske, helénske,
tevtónske učim,
za pevke slovénske
živim in gorim.

Ne hčere ne sina
po meni ne bo,
dovolj je spomina:
me pesmi pojó.

